

meir inkluderande syn på kunst og bilete generelt. I avslutningskapittelet, *Ikea-biletet*, skriv forfattaren over kor komplisert og samansett kultur kan vere ved å vise nettopp til ulike reaksjonar på eit bilete frå Ikea. Den raude tråden gjennom heile boka opplever eg som forfattaren sine refleksjonar over den gode smak, kva som er korrekt veggdekor i heimen.

Boka er viktig fordi, som forfattaren skriv i starten, det var problematisk å skrive om dette fordi det ikkje finst tilfredsstillande oversiktar over kva som er produsert i Norge eller over kva folk har pryda veggane sine med dei siste par hundre år. Difor er også kjeldene varierte og biletkjeldene er henta frå private heimar og ulike nettstadar og bøker. Forfattaren klarar å samle eit rikt utval av dekor i heimen, heilt frå papirklipp, oljemåleri, familiefoto og geriljabroderi.

Lie forklarar i starten av boka korleis kunstblikket utvikla seg på 1800-talet. Dersom eg skulle ynskje meg noko annleis i boka, er det ikkje meir informasjon om sjølve bileta eller veggpryden. Boka er rik på informasjon og kan såleis også godt fungere som eit oppslagsverk. I staden saknar eg litt meir informasjon om menneska som eig ulike bilete eller veggdekorasjonar. Kven hang opp bileta, korleis kom broderia inn i heimen deira? Eg ville gjerne ha lese eit intervju med nokre av eigarane av desse stovebileta og fått høyrte historiene deira om kvifor akkurat deira bilete var kome på vegg. Dette er eit perspektiv som kulturhistorikaren meistarar og her kunne eigaren, eller dei som har hengt opp bileta kome endå meir fram i teksten.

I Boka *Elg i solnedgang* formidlar forfattaren eit artig perspektiv på kunst og andre dekorasjonar på veggane og inspirerer ikkje minst lesaren sjølv til å reflek-

tere over sine egne stoveveggar og kvifor akkurat eins eigen heim er dekorert slik han er.

Bjarne Rogan, 2020. *Kystfisker. Med sjarken Havsund fra Agder til Troms.* Oslo, Novus Forlag. 229 sider.

Anmeldt av Harald Beyer Broch

Det er alltid slik at leserens bakgrunn og erfaringer påvirker hvordan hen leser og oppfatter bøker. Selv er jeg sosialantropolog og har blant annet gjort over et års sammenhengende feltarbeid med sjarkfiskere fra Nordland. Senest under vintertorskefisket fra Røst 2019; ombord på en sjark av samme størrelse og design som *Havsund*, men utstyrt med andre brukstyper.

Det er vanskelig å ikke begeistres når en får Rogans praktbok i hende, allerede før en begynner å lese. Boken er så vakker med flotte bilder at jeg ikke kunne legge den fra meg før jeg hadde bladd meg gjennom den et par tre ganger. Den er virkelig en visuell opplevelse.

Oppbyggingen av boken gjør den til mer enn en rapport eller studie av moderne sjarkfiske, for *moderne* er disse båtene med avansert navigerings- og fangstutstyr. Moderne fiske er komplekst. Det er avhengig av mer enn å finne fisken. Her er regelverk som ikke alltid er enkle å forstå og noen ganger fører til frustrasjon som når uønskede fisk utgjør en for stor del av fangsten, eller når det oppstår brukskollisjoner mellom forskjellige redskapstyper. Rogan gjør det lettere for leserne å forstå hvor sammensatte kunnskaper dagens kystfiskere har og må ha. Før vi får bli med ut på de ulike fiskeriene gir kapittel 2: ”Rammer og utfordringer” en helt nødvendig innføring i flere sentrale problem-

stillinger. Eksempelvis forklares dagens kvoteregime som så uoversiktlig at både fiskerne, forvaltning og politikere har ønsket forenkling (s. 28). Hva strukturering av fiskeflåten innebærer og hvilke konsekvenser den politikken har hatt og har får vi også innsyn til. Vi skjønner raskt at fiske er politisk brennbart stoff og utviklingen avhenger av hvilken ideologi som styrer politikernes ønsker for samfunnsutvikling. Kystfiskerne og spesielt de på den minste flåten har ingen særlig påvirkningskraft her. Rogan er presis og provoserende når han forteller oss og spør: ”Lønnsomhet og bærekraft har stått i fokus, men for hvem? Lønnsomhet både for liten og stor, både kyst og hav, både sjark, tråler og ringnot? Og hva innebærer egentlig bærekraft?” (s. 10). Disse og flere brennbare temaer bringes inn igjen i bokens to siste kapitler: 8) *Havsund i økonomiens og forvaltningens grep* og 9) *Havsund i miljøets og klimaets grep*. Det fremkommer at bærekraft, når politikere argumenterer, først og fremst dreier seg om økonomiske lønnsomhetsstrategier, prat om biologisk mangfold og artenes overlevelsesmuligheter blir mest retorikk. Dette er ikke mist synlig i problematikken rundt fortsatt oljeleting (selv i 2021), vindkraftutbygging på fiskebanker, og økosystembasert tilnærming i forvaltningen av havressurser. Havforskningsinstituttet har gitt entydige anbefalinger om mye større varsomhet med rovdrift på ressurser i havet, men myndighetene har gang på gang neglisjert miljøfaglige råd, skriver Rogan (s. 212).

Fra denne samfunnsøkonomiske og politiske konteksten tar forfatteren oss med ut på *Havsund*, på fangst. Kapitlene er inndelt etter de redskapstyper sjarken benytter: snurrevad, reketrål og makrell-dorg. I tillegg er det et eget kapittel om og

fra Norges mest omtalte og kanskje viktigste fiske: Lofotfisket. Også i Vestfjorden benytter *Havsund* snurrevad. Et kapittel er viet sildefisket der *Havsund* først og fremst opererer som hjelpebåt eller ”boms”. Snurrevaden er med, men ligger i rommet, målet er å pumpe over sild fra større notbåter når de får mer enn de kan bringe til land.

Samlet sett gir kapitlene ikke bare god innsikt i bruken av forskjellige redskaper og ulemper og fordeler med dem. Det er mer enn mengden av fanget fisk og værforhold som påvirker humøret. De forskjellige brukstypene frembringer varierende atmosfærer eller stemninger om bord. Eksempelvis blir det mer hektisk med snurrevad enn under reketrålning med langvarige hal. Her er mye kulturhistorie vevet inn i tekstene slik at fortiden kaster lys over moderne fiske. Tidsperspektivene varierer, mye er basert på minner om den gang for lenge siden. Slik viser Rogan hvordan og hvorfor kulturhistorie er viktig både for å forstå hvordan for eksempel overfisket av flere arter kan knyttes til det ettertiden forstår som feilslutninger av bestandsberegninger og effekten av nye redskaper. I 1970- og 80-årene førte det til at myndighetene måtte finne måter de kunne forvalte ressursene på slik at overfiske kunne stanses i tide (s. 146-7). Den nitide etnografien om sjark, fiske og fiskere gjør at leserne på en måte inviteres til skapelsen av ny kulturhistorie om norsk kystfiske. Forandringene i fisket og ikke minst de marine økosystemene skjer så fort at nåtiden snart er historie, selv når kultur og historie ikke begraves men fortsetter å forme opplevelser og pragmatiske handlinger.

Turene vi er med *Havsund* er mange og Rogan får tydelig frem det fiskerne sier: ”ingen dager er like for dem som

driver på havet.” Det er en lang kyst denne sjarken utnytter, her er så mange kroker, banker og andre referansepunkter at det hadde vært til hjelp i alle fall for denne leseren med et kart der sentrale steder i tekstene var avmerket. Dette ville også gjøre det enklere for mange å kjenne seg igjen i geografien.

Det er naturlig at vi ser fisket gjennom øynene til mannskapet om bord i *Havsund*. Det er en stor sjark med en spesiell bruks-sammensetning, som ytterligere bidrar til at dagene blir forskjellige, også sesongene har sine spesielle egenarter. Allikevel, et forhold som alltid er til stede gjør livet på alle sjarker sammenlignbart, i alle fall på dette ene området: usikkerhet og muligheten for den eksepsjonelt gode fangsten skaper spenning. Dette, sammen med friheten fiskerne fremhever som et element som gir dem god livskvalitet, er også verdier fiskere i Nordland fremhever. Et par steder i teksten nevner Rogan at skepsis mot ny fiskeriteknologi alltid synes å oppstå når den tas i bruk. Han eksemplifiserer med snurrevaden, som i og for seg ikke er helt ny, men brukes etter det flere kritikere hevder på en ny måte. I dag slepes den ofte over lengre strekninger og fungerer da som en trål. Jeg nevner dette fordi fiskerne jeg var med var svært skeptiske til snurrevad. De hadde opplevd flere ganger at garnbruk og liner, som var innrapportert og forskriftsmessig merket var kjørt i stykker etter snurrevadbåter hadde operert i området, for eksempel på Malangsgrunnen. Slik sett hadde det vært nyttig å løfte blikket for å sammenligne, fremheve noen likheter og forskjeller i sjarkflåten.

Kystfisker. Med sjarken Havsund fra Agder til Troms er et etterlengtet bidrag til litteraturen om norske fiskerier og den nestminste flåten. Det er imidlertid viktig

å huske det som kanskje binder de fleste sjarkfiskerne og sjarkene sammen og samtidig gjør virksomheten bærekraftig; er deres individuelt forskjellige tilnærminger. Det utgjør opplagt en klar forskjell om det fiskes med juksamaskiner, dorg, snurrevad, garn, line eller reketrål. Det er en interessant observasjon at det selv innenfor sjarkflåten er vanlig med fiske på flere arter og bruk av forskjellige redskapstyper. Dette synes generelt sett som en bedre fremtidsstrategi for å kunne tilpasse seg en usikker fremtid enn å satse på ensrettet spesialisering. Fleksibiliteten som mannskapet på *Havsund* utviser burde gjøre dem motstandsdyktige nok til å tåle eventuelle skiftninger i fiskerierne fremover, med mindre myndighetene innfører nye begrensninger for sjarkflåten.

Hvis jeg skal komme med en innvending mot teksten blir det at, når Rogan skriver han er inspirert av antropologi og kulturhistorie burde han ha funnet frem flere forskningsreferanser til norske og utenlandske fiskerier, som ville komplementert det presenterte materialet. Denne litteraturen finnes!

Men, først og fremst håper jeg denne velskrevne, viktige og interessante boken blir lest av mange. Den bør leses av samfunnsvitere, av alle som er opptatt av norske fiskerier, naturressurser og politikk og ikke minst av politikere.